

Вавренюк Сергій,
докторант докторантури
Національного університету цивільного захисту України,
кандидат наук з державного управління,
м. Харків

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ОЦІНЮВАННЯ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В роботі аналізуються ключові вимоги до сучасного викладача вищої школи з позиції компетентнісного підходу. Визначаються переваги такого підходу для оцінки та розвитку викладачів. Розглядаються критерії та напрями реалізації компетентнісного підходу в системі вищої освіти України.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, викладач вищої школи, вища освіта, критерії, особливості підготовки фахівців.*

Спираючись на людський капітал та наукові знання, вища школа в Україні повинна створювати умови для взаємодії ринку праці з освітою. Таку взаємодію спроможна забезпечити лише модернізація української системи освіти. Одним із ключових моментів буде введення компетентнісного підходу в навчальний процес.

Підвищення ефективності виховання та навчання студентів, самовдосконалення системи освіти не можливо без великої відповідальності та високого професіоналізму викладача. Компетентність являє собою успішну дію в конкретній ситуації. Компетентнісний підхід – це освітній процес, котрий базується на наданні суб'єктові діяльності права на самореалізацію, набуття та використання компетентності [1, с. 24].

Компетентнісний підхід в останні роки стає все більше популярним, особливо в політиці та в бізнесі. Його перевагами є прозорість та

практичність. Проте його активне засвоєння та правильне застосування уповільнюється неоднозначністю тлумачення самого розуміння терміну «компетенція». Досить багато вчених спираються на означення слова «компетенція», як на характеристику поведінки суб'єкта діяльності, котра здатна забезпечити ефективну роботу та відокремити даного компетентного суб'єкта від інших, менш компетентних. Іншими словами, компетенція являє собою або характеристику сфери повноважень, або ж характеристику суб'єкта діяльності, яка відноситься до здатності якісного виконання роботи.

В цьому моменті якраз є проблема неоднозначності тлумачення поняття «компетенція». Компетенції повинні вимірюватися та щоб була можливість спостерігати за ними. Це дає можливість прямого виміру реальних характеристик діяльності, а не лише визначення особистих якостей особистості. В європейському досвіді, окрім стандартів розробляються моделі персональної компетентності. Особливої уваги заслуговує модель «Айсберг» Л. Спенсера та С. Спенсера, котрі визначають компетенцію, як базову якість індивіда ефективно виконувати роботу. Компетенція являє собою значну частину людської особистості та може визначати поведінку в більшості ситуацій та робочих задач. Таким чином в основі компетенцій лежать особистісні якості, проте відмінною рисою є характеристика поведінки. На нашу думку, компетенція являє собою особистісну характеристику, тобто здатність, навички, мотивація, ціннісна орієнтація, які забезпечують ефективність роботи та проявляються в робочій поведінці суб'єкта діяльності.

На думку багатьох науковців в основі професійної компетенції викладача лежать комунікативний, дієвий та соціальний компоненти. В основі реалізації компетентісного підходу в системі освіти за вченнями В.М. Веденського лежать наступні компоненти:

- інформаційний професіоналізм, в якому міститься об'єм інформації про досвід роботи усіх викладачів;

- комунікативний професіоналізм – здатність конструктивно вибудувати прямий та зворотній зв'язок, уміння слухати, делікатність, емоційна стійкість;

- регулятивний професіоналізм передбачає наявність у викладача керувати своєю поведінкою. Включає в себе: мобілізацію, рефлексію, оцінка результатів діяльності;

- інтелектуально-педагогічний – комплекс умінь по синтезу, аналізу, порівнянню, узагальненню, конкретизації, а по якості інтелекту: фантазія, аналогія, критичність та гнучкість мислення.;

- операційний професіоналізм визначається набором навичок та вмінь, котрі необхідні викладачу для здійснення професійної діяльності.

Аналіз літературних джерел показує, що педагогічна компетентність викладача являє собою сукупність вмінь та навичок науково-дослідницької та педагогічних можливостей, необхідних педагогу для виконання функцій виховання та навчання студентів[2, с. 46].

Викладач повинен знати:

- зміст, мету вищої освіти;
- принципи побудови вищої освіти;
- основні поняття, предмет та задачі наукової дисципліни;
- закономірності та сутність процесу виховання та навчання;
- методи, принципи та організаційні форми виховання та навчання студентів;
- педагогічні технології на сучасному етапі навчання.

Викладач повинен вміти:

- підбирати оптимальні технології та навчальний матеріал, котрий дозволить студентам засвоїти визначений об'єм інформації за короткий термін;
- організовувати та планувати заняття з використанням інтерактивних та активних методів навчання, які забезпечать процес здобуття власних знань та творчого пізнання, формування навиків та вмінь самими студентами;

- формувати мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності у студентів самостійно;

- ділитися досвідом з колегами та вчитися в них;

- займатися самоосвітою.

Особливий момент в діяльності викладача полягає в умінні вибудовувати спілкування зі своїми колегами та студентами. Це являє собою засіб педагогічної та наукової комунікації, створення в студентській аудиторії сприятливого психологічного клімату між студентами та педагогом, а також умовою вдосконалення професіоналізму[3].

На думку багатьох науковців, викладач повинен володіти комунікативними вміннями, а саме:

- пізнання особистості студента;

- організація в освітньому процесі діяльності студентів в формі творчого пошуку, співробітництва;

- співчуття, розуміння особистості студента;

- високий рівень вимогливості та поваги особистості навчаємого.

Майстерність педагога вищої школи полягає в наступному:

- ведення дискусії або бесіди;

- використання невербального та вербального засобів комунікації;

- виступати перед аудиторією;

- вміння передбачувати та попереджувати конфлікти;

- бажання викликати у партнера необхідність до взаємної діяльності та об'єктивно сприймати його по спілкуванню;

- конструктивно сприймати;

- враховувати критику.

На сучасному етапі розвитку освіти для підвищення якості, цілей та кращих результатів роботи педагогу необхідно приділяти увагу рівню розвитку компетенції. Тому, головне місце в парадигмі освіти займає компетентісний підхід, котрий направлений на досягнення результату.

При високій оцінці майстерності викладача вищої школи необхідно розглядати наступні складові:

- наявність базових знань в області інформаційних технологій;
- розробка та використання, а також запровадження електронних навчальних матеріалів;
- вміння володіти методичними прийомами по використанню слайд-лекцій, інтернет-семінарів, занять-on-line;
- спроможність адаптування психолого-педагогічних основ до сучасних технологій в освіті.

Педагогічний професіоналізм викладача вищої школи розвивається за допомогою інтенсивної креативної та творчої педагогічної праці на базі глибоких та багатопланових професійних умінь та знань, організації та методики навчання, дидактики, вміння використовувати знання в практичній роботі. Ріст майстерності викладача відбувається за наявності в нього відповідного бажання. Важливу роль у підтримці відповідного рівня майстерності відіграють: самоосвіта, самовдосконалення, самостійна методична робота по дослідженню сучасного педагогічного досвіду.

Професіоналізм викладача не може сформуватися раз і назавжди. Вдосконалення педагога в ході накопичення досвіду практичної діяльності повинно відбуватися завдяки вимогливому та критичному відношенню до своєї роботи та до самого себе. Постійний професійний та особистий ріст виступає як невід'ємна риса професіоналізму викладача. Реалії сьогодення примушують до необхідності самоосвіти та саморозвитку викладача вищої школи. Завдяки зростанню об'єму професійної інформації відбувається моральне старіння педагогічних знань, що призводить до постійного поповнення педагогом своєї професійної освіти. Тому викладач постійно повинен підвищувати свою кваліфікацію[4, с.17]. А динамічний характер навчального процесу вимагає від нього мобільності, яка залежить від саморозвитку та самоосвіти викладача.

До критеріїв самоосвіти та саморозвитку компетентності викладача вищої школи можна віднести наступні:

- вимогливість до себе, самокритичність;
- схильність до інноваційної діяльності, необхідність в оновленні практичного та теоретичного досвіду педагогічної діяльності;
- стиль діяльності – дослідницький.

Вирішення проблеми педагогічної самоосвіти повинне відбуватися постійно та направлено. Педагогічна самоосвіта – це вивчення, читання педагогічної літератури, методичних розробок та посібників, виділення думок, ідей, виразів, теоретичних висновків та порад, які є важливими для практичної роботи, відвідування лекцій, книжкових та освітніх виставок, а також самоаналіз особистих знань, помилок та недопрацювань. Зміни, які відбуваються сьогодні в освітній сфері та освітні запити спонукають викладача вищої школи до самоосвіти та розширення професійної кваліфікації.

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій та технологій навчання викладач вищої школи вже не може бути «транслятором» концепцій та фактів. Роль викладача не знижується в видозмінюється. При цьому вимоги до нього тільки зростають. Сьогодні недостатньо володіти хорошими професійними знаннями, тому викладач повинен ставати постачальником освітніх послуг на високо-конкурентному ринку праці.

Окрім цього, кардинально змінилися потреби студентів, де проглядається їх прагматичність. Більшість студентів навчається на власні кошти, тому вони повинні бути впевнені, що інвестиції у власний розвиток в майбутньому окупиться. В них є уявлення про знання та навички, які їм необхідні в майбутній професійній діяльності, щоб бути конкурентними на ринку праці. Більшість студентів орієнтовані на прикладні аспекти, а не на академічні знання. Вони розуміють наскільки сьогодні важливою є їх розумова праця, а для цього вони постійно повинні навчатися, щоб

використовувати передові знання для вирішення практичних питань, котрі виникають в роботі.

Усі перераховані моменти кардинально впливають та змінюють вимоги до викладацьких стандартів. Тому до сучасного викладача висувуються ряд основних вимог, а саме:

- вміння надихати студентів, коли від викладача вимагають отримання інформації не під запис, а в подальшому на екзамені відтворення цих записів, а вміння викладача зацікавити студента до саморозвитку, до самостійного поглибленого вивчення певної дисципліни;

- постійний розвиток та самовдосконалення, коли викладач повинен бути в курсі усіх новітніх змін, щоб відповідати вимогам часу;

- володіння сучасними технічними засобами, так як такі технології дають нові можливості для викладача та студенти очікують застосування нових технічних засобів в навчальному процесі;

- застосування активних методів навчання, які не лише формують компетенції, але й підвищують мотивацію учасників навчального процесу;

- ефективна комунікація, котра дає можливість розвивати широкий діапазон форм поведінки;

- об'єктивність та справедливість – вміння правильно оцінювати та надавати студентам розвиваючий зворотній зв'язок;

- особиста самоефективність викладача, яка передбачає можливість витримувати високі стресові навантаження викладачем, зберігати свою роботоздатність, що не приведе до емоційного «вигорання».

Усі перераховані вимоги дають можливість формувати профіль вимог до конкретних посад (доцента, професора), проте буде уточнюватися в залежності від конкретного закладу вищої освіти, факультету, кафедри. Тому сьогодні важливим є підготовка викладача, який буде відповідати сучасним реаліям життя. Професорсько-викладацький склад є основним виробничим персоналом в системі університетської підготовки та від якості його роботи залежить якість продукту, тобто майбутнього фахівця, котрий буде

конкурентоспроможний на ринку праці. Саме тому, розвиток та формування викладача – це питання комплексне та повинно проходити на основі компетентнісного підходу, що дасть можливість значно покращувати якість навчального процесу та якість системи освіти в цілому.

Література

1. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра спеціальності 8.18010093 Педагогіка вищої школи. – К., 2011. – 37 с.
2. Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. Проблеми освіти: Наук. Зб. / Кол.авт. - К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. - 2008. - Вип. 57. - С. 44 - 48.
3. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. – К., 2012. – 32 с
4. Vavrenyuk S. Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе /С.А. Вавренюк// East journal of security studies: наук. журнал. – National University of Civil Protection of Ukraine, Pomeranian University in Slupsk, 2018. – Вип. 2(12). – С. 15-24.